

ZDROJ: PRACOVNÍ VERZE – **necitovat, nešířit**

Lenka Doležalová, Radka Horáková: *Speciálněpedagogická diagnostika surdopedická*
Metodické texty k projektu MUNI 4.0, Pedagogická fakulta, studijní program Logopedie
(Bc.), MU

3.3 Diagnostika dítěte s postižením sluchu ve školním věku

Při posuzování speciálních vzdělávacích potřeb a rozhodování o vhodnosti zařazení daného dítěte do odpovídajícího školského zařazení hraje mimo jiné velkou roli dosavadní způsob péče o dítě s postižením sluchu, docházka do mateřské školy (i typu školy – MŠ pro sluchově postižené, běžná MŠ). Při plánování a realizaci vzdělávacího procesu je dle RVP ZV třeba vycházet z konkrétního zjištění a popisu speciálních vzdělávacích potřeb a možností daného žáka. Ačkoli můžeme vycházet ze společných charakteristik vzdělávacích potřeb a stejného druhu speciálně pedagogické podpory u žáků se sluchovým postižením, nesmíme zapomínat na to, že se žáci jako jednotlivci ve svých individuálních vzdělávacích potřebách a možnostech liší a je třeba brát zřetel na tyto individuální odlišnosti a potřeby konkrétního žáka (RVP ZV [online]).

Cílem speciálně pedagogické diagnostiky dítěte ve školním věku je zařazení / ponechání / změna převažujícího stupně podpory, správné nastavení podpůrných opatření ve vzdělávání, ať již v prostředí inkluzivních škol, či škol zřizovaných dle par. 16 odst. 9 školského zákona. Výstupem z diagnostiky je zpráva a [doporučení pro vzdělávání](#) (viz výše). Současně se mohou na [speciálně pedagogické centrum](#) v rámci diagnostiky obrátit zákonní zástupci ve chvílích, kdy došlo ke změně stavu dítěte, ke změně školy, popř. žák se bude ucházet o docházku ve škole, kde je potřeba úspěšně složit přijímací zkoušky (v rámci ZŠ, SŠ či VOŠ). Zde na základě diagnostiky doporučí [speciálně pedagogické centrum](#) úpravu podmínek pro přijímací řízení.

Psychologickou diagnostiku ve školním věku zařazujeme nejčastěji v případě posouzení intelektových schopností na žádost zákonného zástupce (např. i na doporučení ze strany pedagogů rodičům s ohledem na školní výkony žáka), při přechodu na 2. stupeň ZŠ či víceleté gymnázium, při volbě povolání, popř. z důvodu potíží vyskytujících se s ohledem na věk žáka (puberta) apod. Při *diagnostice intelektových schopností žáků* s postižením sluchu bývají nejvíce využívány test **SON-R**, který v současné době jako jeden z diagnostických

nástrojů k dispozici pracovníci speciálně pedagogických center a pedagogicko-psychologických poraden v České republice a lze jej aktuálně považovat za jediný standardizovaný **kulturně nezatížený** nástroj pro diagnostiku lehké mentálního postižení. A druhým nejčastěji využívaným testem je **Wechslerův inteligenční test pro děti školního věku (WISC –III)**. Test je rozdělen na část:

- A) *verbální*: vědomosti, podobnosti, počty, slovník, porozumění, opakování čísel
- B) *neverbální*: doplňování obrázků, kódování, řazení obrázků, kostky, skládky, hledání symbolů, bludiště.

Výsledky neverbálních testů by neměly být využívány pro komplexní posouzení rozumových schopností neslyšících dětí. Děti mohou mít snížené spíše neverbální schopnosti (vizuální, vizuálně-motorické či prostorové schopnosti, atd.) a **neverbální testy** podávají obraz pouze o neverbální inteligenci (Šmídová, 2010). **Psycholog** pracující s neslyšícími dětmi má velmi obtížný úkol, neboť kromě důkladné znalosti, odborných zkušeností v oblasti diagnostiky a možnosti využití různých diagnostických nástrojů, by měl znát problematiku jedinců se sluchovým postižením, specifika komunity Neslyšících, význam znakového jazyka v životě neslyšících dětí a jeho vliv na rozvoj jazyka majoritního apod.

V období školního věku se při diagnostice **speciální pedagogové** zaměřují opět primárně na *úroveň sluchové percepce, úroveň čtení a psaní, úroveň matematických schopností, úroveň jazykových dovedností (český jazyk, popř. český znakový jazyk, pokud dítě používá) a možný dopad úrovně jazykových dovedností na výkony v naukových a odborných předmětech*. K diagnostice nám opět slouží jak standardizované testy či nestandardizované testové materiály, které si často **speciální pedagogové** vytvářejí sami na základě vlastní zkušenosti.

Diagnostika schopností a dovedností v oblasti čtení a psaní je diagnostickým nástrojem, který byl v roce 2015 vytvořen pod vedením J. Bednářové a týmu pracovníků PPP Brno (Pedagogicko – psychologické poradny v Brně). Byly vytvořeny varianty pro varianty pro 1. – 2. ročník a 3.- 4. ročník a i když tato baterie není určena a modifikována pro žáky s postižením sluchu, můžeme z ní při diagnostice vycházet, i u starších žáků. Testová baterie obsahuje dílčí testy:

- Testy čtení – čtení slabik, souvislého textu, bezobsažného textu, čtení s porozuměním.
- Testy psaní – diktát, přepis.
- Fonologické uvědomování – sluchová diferenciacce, analýza a syntéza, fonologická manipulace.

- Zraková diferenciacie – rozlišení shodných a neshodných dvojic, vyhledání shodných tvarů s vizuální oporou, bez vizuální opory.
- Prostorová orientace.

V případě diagnostiky u žáků s těžkým postižením sluchu či žáků neslyšících, resp. u žáků, kteří preferují komunikaci v českém znakovém jazyce, zaměřuje se diagnostika primárně na úroveň jazykových dovedností v oblasti psaného jazyka (recepce i produkce), znaková zásoba v českém znakovém jazyce, schopnost interpretovat obsah textu v českém znakovém jazyce, popř. informace sdělované v českém znakovém jazyce srozumitelně produkovat v psané češtině. V oblasti zjišťování úrovně recepce a produkce psaného jazyka můžeme využít i formu chatu, kdy s žákem vedeme konverzaci v českém jazyce v psané podobě v reálném čase. Během diagnostiky u těchto žáků hojně využíváme i prstové abecedy, např. při úkolech zaměřených na fonologickou manipulaci můžeme modifikovat úkol typu: „Ve slově mrak vyměň hlásku „m“ za „d“. Co vznikne za nové slovo?“ na úkol typu „Ve slově mrak (ukážeme v prstové abecedě) vyměň písmeno „m“ za „d“. Co vznikne za nové slovo?“ a následně žák ukáže nově vzniklé slovo v prstové abecedě, přičemž současně ještě po žákovi ověřujeme porozumění významu slov ukázáním pojmu v českém znakovém jazyce.

Ve školním věku můžeme využít již zmiňované **Zkoušky sluchové diferenciacie J. M. Wepmana** (upravil Z. Matějček, 1993). Cílem je posoudit schopnosti dětí sluchově rozlišovat zvuky mluvené řeči. Dítě má rozlišovat, zda je dvojice bezesmyslných slov stejná, či nikoli. V mladším školním věku využíváme i percepčního testu (viz kap. 3.2).

Jako vhodný materiál nejen k intervenci, ale i k diagnostice se jeví **Pavučinka, který obsahuje** cvičení sluchového vnímání a rozlišování délky samohlásek, slabik dy-di, ty-ti, ny-ni a sykavek. Soubor je určen těm, kdo mají obtíže ve sluchovém vnímání a v činnostech, které s touto dovedností souvisejí. Můžeme zde trénovat či zjišťovat úroveň sluchové analýzy, syntézy a diferenciacie (rozlišování), které jsou nezbytně nutným předpokladem úspěšného nácviku čtení a psaní. Materiál je též určen pro děti s nesprávnou výslovností, děti s dyslexií a dysortografií, pro děti s vadami sluchu atd.

Diagnostika matematických schopností a dovedností je taktéž diagnostickým nástrojem, který byl v roce 2015 vytvořen pod vedením J. Bednářové a týmu pracovníků PPP Brno (Pedagogicko – psychologické poradny v Brně). Byly vytvořeny varianty pro varianty pro 1. – 2. ročník a 3.- 4. ročník a i když tato baterie není určena a modifikována pro žáky s postižením sluchu, můžeme z ní při diagnostice vycházet, i u starších žáků. Testová baterie se zaměřuje na následující oblasti:

- Numerace (např. porovnání množství, doplňování chybějících čísel, určení následujících čísel apod.)
- Základní číselné operace (dopočet prvků s oporou o názor, dočítání do čísla 10, odčítání od čísla 10, základní číselné operace)
- Aplikace základních číselných operací (doplnění znaků operací, přiřazení operace, tvoření slovních úloh, vytvoření slovní úlohy bez názoru)

Diagnostika struktury matematických schopností (DISMAS) je diagnostickým nástrojem českých autorů (*Pavel Traspe, Ivana Skalková*) a mapuje rozvoj základních matematických schopností, které se utvářejí v předškolním věku a během 1. stupně základní školy. Lze jej využít i na 2. stupni ZŠ (6. – 9. ročník) u dětí s obtížemi v matematice. Skládá se z *pěti subtestů* (číselné řady, představy čísel, matematické pojmy, operační představy a automatizace)

V rámci diagnostiky matematických schopností se nejčastěji u žáků s postižením sluchu potýkáme s potížemi v oblasti řešení slovních úloh. Schopnost porozumět zadání slovní úloze je zpravidla přímo úměrná úrovni a schopnosti porozumět čtenému textu, kvalitě a kvantitě slovní zásoby v českém jazyce a zkušenosti s těmito úlohami. V případě potíží v oblasti matematických schopností je třeba v rámci diferenciální diagnostiky velmi pečlivě posoudit příčinu neodpovídajícího výkonu žáka – zda se jedná o důsledek sluchového postižení či kdy by se mohlo již jednat o specifickou poruchu učení – dyskalkulii.

Diagnostický proces žáka s postižením sluchu by měl zahrnovat vždy i analýzu výsledků činnosti žáka ve školním prostředí (sešity, písemky, testy, pracovní sešity apod.), návštěvu vyučování v rámci jednoho dopoledne ve škole, kterou žák navštěvuje, vyplnění dotazníku pro pedagogy žáka (hodnotí zde výkony žáka ve škole) a v neposlední řadě rozhovor se samotným žákem a následně i zákonným zástupcem žáka, nejčastěji s rodičem.

Speciální pedagogové, jak již bylo výše uvedeno, si často vytvářejí vlastní testové materiály pro hodnocení výkonů žáka ve škole. Jako vhodné se jeví využívat učebnice, s nimiž žáci pracují (běžné učebnice, popř. učebnice pro žáky se sluchovým postižením). Při diagnostice je

třeba orientovat se v obsahu RVP ZV, dále v konkrétním ŠVP a znát metody výuky čtení, psaní a počítání (s ohledem na přítomnost různých alternativních přístupů), které je třeba zohledňovat při zadávání úkolů žákům v rámci diagnostiky. Aktuálně by měl být **speciální pedagog** informován o tom, jaké učivo již v rámci konkrétního časového období ve třídě u sledovaného žáka právě probírají, co již probrané mají apod. Toto se může v jednotlivých školách lišit.

V případě potíží v dalších předmětech je třeba vždy konkrétně zacílit diagnostiku tam, kde je potřeba zjistit, co je příčinou školní neúspěšnosti žáka a následně podle toho doporučit úpravu obsahu vzdělávání, popř. rozvolnění učiva, nastavit minimální výstupy apod.

Na závěr bychom mohli shrnout úkoly speciálně pedagogického centra, které poskytuje všem zúčastněným v rámci vzdělávacího procesu, resp. během docházky do školy, a to v následujících oblastech:

a) žák s postižením sluchu

- diagnostika znalostí a dovedností žáka
- průběžné hodnocení školní úspěšnosti žáka
- individuální intervence (logopedická, surdopedická) – ambulantně v SPC
- podpora rozvoje komunikačních kompetencí
- psychologická intervence – v kritických fázích vývoje (změna školy, přechod z 1. stupně ZŠ na 2. stupeň, volba povolání, puberta apod.)

b) rodič

- poskytování informací o dalších odborných pracovnících (lékaři, terapeuti, **psychologové** apod.)
- poskytování informací o organizacích poskytující podporu jedincům s postižením sluchu, popř. i jejich rodinám (kompenzační pomůcky, terapie, tlumočnické služby, pobyty pro rodiny s dětmi, tábory, volnočasové aktivity, apod.)
- organizace rodičovských skupin
- informace k rozvoji jejich dětí v oblasti sociálně-emocionální, podpora rodičů při přípravě na školu s jejich dětmi
- zapůjčování informačních materiálů, publikací zaměřujících se na rozvoj dítěte s postižením sluchu apod.

c) pedagog

- poskytování informací třídním učitelům a ostatním učitelům a vychovatelům ve škole, kde je zařazen žák s postižením sluchu souvisejících s procesem vzdělávání
- poskytování informací o sluchovém postižení, kompenzačních pomůckách a dalších blízkých tématech
- vysvětlení významu podpory žáka s postižením sluchu, jeho speciálních vzdělávacích potřeb a přínosu nastavených podpůrných opatření
- průběžné konzultace s pedagogy (telefonicky či osobně)
- návštěvy ve škole ve vyučování, konzultace průběhu vyučování s ohledem na speciální potřeby žáka s postižením sluchu
- zapůjčování informačních materiálů, publikací zaměřujících se na rozvoj dítěte s postižením sluchu apod.
- nastavení spolupráce s asistentem pedagoga či druhým pedagogem, pokud takový je doporučen
- vysvětlí případná nedorozumění mezi rodiči a pedagogy, pedagogy navzájem a dalšími zúčastněnými – vždy ve vztahu ke SVP žáka a k jeho školní úspěšnosti
- zapůjčení učebnic, pracovních sešitů určených pro žáky se sluchovým postižením, upravených textů pro žáky se sluchovým postižením a podpora k tvorbě individuálních učebních materiálů a pracovních listů, které odpovídají SVP žáka s postižením sluchu (více schémat, vizualizace apod.)

d) spolužáci

- projekty a aktivity k podpoře rozvoje porozumění a ohleduplnosti (ve vztahu k žákovi s postižením sluchu)
- prožitkové aktivity k simulaci sluchového postižení
- zprostředkování komunikačních dovedností potřebných k úspěšné komunikaci se žákem se sluchovým postižením (odezírání, prstová abeceda, popř. základy znakového jazyka).